

Tűzérésünk Belgrád bevételénél 1915 októberében.¹

Belgrád (fehér vár, a magyar történelemben Nándorfehérvár) már a rómaiak alatt Singidunum nevű város és egy légió állomáshelye volt. A középkorban Alba Graeca-nak hívták. Krisztus után 441 és 447 között a hunok kezébe jutott: 473 és 488 között a keleti gótok pusztították el, 583-ban pedig az avarok szállották meg. 1071-, 1127-, 1182- és 1319-ben, hosszabb-rövidebb időre, Magyarország ragadta el a bizanci császárságtól. A 14. században Belgrád a szerbek birtokában volt: 1455-ban Magyarországhoz került s mint magyar végvárat 1456-ban Hunyadi János vitéz hadával a törökök rendkívül heves támadásai ellen hősiesen megvédté. 1521-ig Nándorfehérvár néven Magyarország végvára volt a félhold ellen: ekkor elvesztettük és 1688-ig a törökök birtokában maradt. Ez utóbbi évben a szövetséges keresztény hadak, Miksa bajor választófejedelem vezetése alatt, felszabadították Belgrádot, azonban már a karlovici békében, 1699-ben, ismét át kellett adni a szultánnak. Ezután következett a Belgrádra olyan nevezetes 1717. esztendő, amelyben Savoyai Jenő herceg itt a törökön fényes győzelmet aratott és visszavonulásra kényszerítette. Belgrád tehát ismét felszabadult: azonban alig 20 év múltán, különböző kellemetlen körülmények miatt, az ott kötött béke értelmében újból török kézre került. 1789-ben Laudon tábornagynak heves támadás árán sikerült ugyan a várat elfoglalnia, de ez a felszabadítás ismét csak átmeneti jellegű volt, mert II. Lipót császár 1792-ben, a kedvezőtlen külpolitikai viszonyok miatt kénytelen volt a várat az ozmánoknak átadni. A 19. század elején vívott szerb szabadságharc folyamán Belgrád az újonnan alapított szerb fejedelemség fővárosa lett: a vár azonban török kézen maradt mindaddig, míg 1867-ben a portát diplomáciai úton arra nem kényszerítették, hogy azt is átadja. Nem sokkal azután, 1882-ben, Belgrád az önálló szerb királyság, 1919-ben Jugoszlávia fővárosa lett s ma lakosainak száma a külvárosokkal együtt kb. 535.000.

¹ A 25-ik évforduló alkalmából.

Belgrád a várból és magából a városból áll. A vár közvetlenül a Száva és a Duna torkolatában terül el és a felső és alsó várba oszlik. A felső vár a Duna felé lankásan lejtő, a Száva felé meredeken (47 m) eső hegyháton épült; régi várfalak és árkok fogják körül, van egy bástya, pajzsgátakkal (ravelin) ellátott főerődje, több laktanyája, kazamatája 500—600 fegyvec befogadására és egy kútja, melyhez több mint 300 kőlépcső vezet le. Az alsó, vízivárnak is nevezett várban sok árúraktár, műhely, a szép, 1719-ben Savoyai Jenő herceg alatt épült, úgynevezett „Károly császárcapu“ és szorosan a Duna mellett emelkedő „Nebojse“- („Ne félj“) torony van. Ez az egyedüli, mely a valamikor nagyszámú ilyen torony közül megmaradt.

Az előbb ismertetett belgrádi várat a 17. és 18. század folyamán több ízben megtámadták. Összehasonlításként ezek közül a három legjelentősebbet röviden ismertetjük:

1688-ban Miksa bajor választófejedelem seregével Zimony alá vonul. Belgrádtól nyugatra, a Cigányszigetnél, hadihídat vernek, az ellenséget onnan elűzik, utána a Száva déli partját elfoglalják és Belgrádot délről körülzárják. Az ozmánok Szemendriára vonulnak vissza, csupán janicsárok maradnak Belgrádban. Csak az ostromtűzés megérkezése után hajtották végre a támadást és foglalták el Belgrádot.

1717-ben Savoyai Jenő herceg seregével Pancsovánál (tehát keleten) átkelt a Dunán, mégpedig egy gyorsan vert hadihídon, mire az ellenség a várba vonult vissza. Minthogy erős török felmentő sereget jelentettek, Jenő herceg csak 1. harcrendjét állította fel a vár déli homlokzata ellen. A 2. harcrendet ezzel ellentétben dél felé fordította és erős sáncokat építtetett. Közben tényleg hatalmas török felmentő sereg hömpölygött Belgrád felé. Jenő herceg egy pillanatra sem habozott; a törököt döntően megverte és délre visszafűzte. Két nappal később a vár megadta magát. Ez a vállalkozás különösen merésznek mondható, mert Jenő herceg seregét csak két híd kötötte össze a hátszággal és ezenkívül a vár és a felmentősereg közé ékelve, könnyen váltságos helyzetbe kerülhetett volna.

1789-ben gróf Laudon tábornagy a Száván való átkelést Ostružnicánál hajtotta végre, tehát jóval nyugatabbra, mint Miksa bajor választófejedelem 100 évvel előtte. A várat délnyugatról támadta meg. A törökök abbahagyták a reménytelen küzdelmet. A győzők a várórségnek megengedték a szabad elvonulást, mire a császáriak megszállták Belgrádot.

A hadvezérek mindhárom esetben kitértek az északról jövő közvetlen út elől, mert a két folyam torkolata a belgrádi lövegek hatáskörletébe esett. Csak a világháború ho-

zott ezen a téren is fordulatot és ennek a tanulmánynak az a feladata, hogy a Mackensen-féle szembetámadással, tűzér-ségi szempontból, behatóan foglalkozzék.

A) A tűzérség alkalmazása a folyón való erőszakos átkelésnél.

Bevezetésül legyen szabad megemlítenem, hogy az ebben a fejezetben felsorolt elméleti fejtegetések az 1915. évben uralkodó harcászati nézeteknek felelnek meg, amikor ugyanis a repülőgépek harci tevékenysége még igen szerény volt, a páncélos jároművek (tankok) pedig még alig léteztek.

A folyón való erőszakos átkelés a legnehezebb harcászati feladatok közé tartozik. Ez az utóbbi megállapítás különösen akkor helytálló, amikor hatalmas folyammal kell megbirkózni, a számbajövő ellenfél figyelemreméltó katonai erényekkel rendelkezik és azonkívül jól fel is van szerelve. Mindebből önként adódik, hogy a tűzérség alkalmazására különös gondot kell fordítani.

Folyón való erőszakos átkelésnél sok, egészen különös körülmény játszik közre. Elsősorban az egész vállalkozásnak van egy meglehetősen válságos időszaka: az tudniillik, amikor az átkelő csapatok egy része, többnyire önmagára utaltan, már odaát van a túlsó parton, a második rész a vízen átkelőben, a maradék rész pedig még az innenső parton vesztegel, gyakran tájékozatlanul, nem tudva, hogy elől mi történik. Ezenkívül az egész partváltás az ellenség szeme előtt játszódik le, s ha a védő éber és elszánt, nagy előnyre tehet szert.

Ezért a tűzérségre hármló feladatokat alaposan át kell gondolni és számolni kell a harc minden változó eshetőségével, így visszacsapásokkal is. A tűzérség előkészületeit tehát úgy kell szabályoznunk, hogy az egyik lábával az innenső, a másik lábával azonban már a túlsó parton álló gyalogságunkat mindenkor lehetőleg erős tűzértámogatásban részesíthessük.

Ezekből a fontolgatásokból a tűzérség részére általában a következő feladatok adódnak:

1. Küzdje le a közvetlenül a folyópart mentén, de különösen a kiszemelt kikötő pontok közelében lévő összes ellenséges védőműveket.

2. Semmisítse meg az ellenségnek mindazokat az állásait, melyekből a hajóraszálló, a folyón átkelő, majd később partraszálló erőink hatásos tűzben tarthatók, vagy kiváltképpen oldalozhatók.

3. Rombolja szét a hátrább eső erődítményeket, amelyekben a partról elűzött ellenség újból ellenállhatna, vagy amelyekből friss erővel ellentámadást hajthatna végre.

4. Rombolja szét az ellenség összes akadályait.

5. Semmisítse meg, vagy legalább is fogja le azokat az ütegeket, melyek a gyülekezőhelyeket, a csapatok hajórá- és partraszállását, továbbá a túlsó parton való befészkelést, valamint a szűkebb hídfő eléréséig az előnyomulást zavarhatnák, vagy megakadályozhatnák.

6. Küzdje le vagy rombolja szét az ellenség háta mögött lévő törzseket, táborokat, hidakat, közelítő utakat, stb.

7. Küzdje le az ellenség figyelőhelyeit és a parancsnokságok állásait.

8. Semmisítse meg az ellenség folyami erőit, vagyis felfegyverzett vízijárműveit, továbbá mindama hajóit és uszályait, melyeket átkelő-tagjaink és hídjaink szétrombolása céljából indított el, úgyszintén víziaknáit is.

9. Fogja le az ellenség fényszóróit.

10. Szabályozza a légvédelmet és az ellenség kötött léggömbjeit küzdje le.

11. Támogassa a már áthajózott gyalogságot; kezdetben az innenső partról, később már áthajózott ütegekkel.

12. Pótolja bőségesen az áthajózott csapatok lövészerét.

Ennek a 12 feladatnak teljesítése megköveteli a) a mindenre kiterjedő és igen szabatos parancsolást, b) a végrehajtásban a harcászati parancsnokoktól a legapróbb részletekig menő előkészítést és a megingathatatlan állhatatosságot, c) az alapos célfelderítést és az állandó, gondos összeköttetést a legfőbb parancsnokkal, a gyalogsággal és az összes tüzérparancsnokokkal.

Világos, hogy mindezek a feladatok a megszabott elméleti követelményeknek megfelelően összeségükben csak ritkán lesznek megoldhatók. Egyszer túlkevés tűzéség fog rendelkezésre állni, máskor a tűzéri felderítés és figyelés nem lesz mintaszerűen végrehajtható. Az is előfordulhat, hogy azért, mert az idő sürget, az előkészületek egy részéről le kell mondanunk; zivatar rongálhatja meg a távbeszélővonalakat, stb.

Láthatjuk tehát, hogy a legmagasabbfokú teljesítmények esetén is mind a vezetést, mind a gyalogságot, kellemtelen meglepetések érhetik. Ezeket a „válságokat” azonban az első pillanatban a gyalogságnak kell leküzdenie.

Kell, hogy itt rámutassak a folyón való erőszakos átkelés leggyengébb pontjára. Miután az első lépcső a túlsó parton az ellenség partmenti állásait rohammal elfoglalta és azokban berendezkedett, rendszerint további támogatást kell bevárnia, mielőtt támadását folytathatná. Ez a várako-

zás az egész átkelés legválságosabb ideje. A tűzér parancsnokoknak ezért ebben az időben különösen résen kell lenniök, hogy szükség esetén azonnal beavatkozhasanak.

Az alkalmazandó tűzérség számáról és lövegmeméről meg kell jegyezni:

A várható ellenállás foka, azaz a leküzdendő célok száma és kiterjedése határozza meg a lövegek szükséges számát és a lövészer mennyiségét. Az egyes lövegmemek aránya, a különböző öbólnagyságok alkalmazása, valamint a lövészer fajtája azonban a célok minéműségétől függ. Ugyancsak befolyásolja a tűzérség számvetését a térszín, különösen a túlsó part alakulása, valamint a folyó szélessége.

Persze kívánatos, hogy az ellenség egész állásrendszerét, gyalogságának valamennyi védőművét, összes ütegeit és figyelőit, továbbá a parancsnokok harci álláspontjait, stb. egyszerre tudjuk tűzzel elárasztani, mégpedig addig, amíg gyalogságunk az ellenség állásaiba be nem tört. Ezt az eszményt azonban alig fogjuk valaha is elérni. Azonban az ellenség minden egyes ütegeivel szembe kell állítanunk egy-egy ütegiünket. Egyes ütegeket ellenőrzőkként kell készen tartanunk, hogy azonnal az ellenség váratlanul fellépő új lövegei ellen irányíthassuk őket. Ezeket az ütegeket — ha főfeladatuknak megfelelő célok nem adódnak — másra is felhasználhatjuk.

Annak kiszámításához, hogy a gyalogság állásainak megtöréséhez mennyi tűzérség kell, ezeknek az állásoknak pontos ismerete szükséges. A földi felderítés egymagában nem elegendő; alaposan fel kell használni a repülőfelvételeket is. Általában a betörés helyének minden 100 méterére és a gyalogság egyéb állásainak minden 150 méterére egy-egy üteget számítunk. Ezenkívül egyes ütegeket az ellenség harci álláspontjainak és figyelőhelyeinek leküzdésére jelölünk ki.

Az alkalmazásra kerülő távolbaható ütegek száma az ellenség mögötti viszonyvoktól függ.

Mindenesetre arra kell törekedni, hogy az ott levő törzsek szállásai, táborok, hidak és menetvonalak legalább is zavarhatók legyenek.

Végül fontos, hogy az így kiszámított adatokat a legkisebb szükségletnél nagyobbra vegyük, mert a helyzet a támadás napjáig hátrányunkra változhat.

A lövészer kiutalására szabály, hogy a tűzérség tüzét, az egyes lövegcsövek részére megengedett legnagyobb tűzgyorsaság és a tűztervben kiszámított idő alapul vételével a rohamig, a roham alatt és egy bizonyos ideig az után is fenntarthassuk.

Ennek megfelelően, a rendes lövészerjavadalmazáson kívül, legyen még további 2—3 napi javadalmazás a tüzelőállásban, vagy annak közelében, hogy a tűzértség mindenképen hosszabb és hathatós tűzharcot folytathasson anélkül, hogy azonnal lövészerpótlásra szorulna.

Az egyes lövegnekem, öblök és lövészerfajták alkalmazásának fejtegetése nem tartozik ennek a tanulmánynak keretébe.

Most pedig térjünk át a Belgrád előtti eseményekre.

B) Események.

A központi hatalmak összeköttetését a Gallipoli-félszigeten nehéz harcban álló Törökországgal, egyrészt Szerbia teljesen megakadályozta, másrészt pedig az ententehez hajló román királyság mindinkább megnehezítette. Ha tehát Törökország legyőzését el akartuk hárítani, szükségessé vált, hogy a hozzá vezető utat szabaddá tegyük. Ez Szerbián és annak elfoglalása után a központi hatalmak iránt jóindulatot tanúsító Bulgárián át vezetett. Ez utóbbi ugyan mozgósított, s ezzel a szerb haderő egy részét lekötötte, a támadással azonban még habozott és csak akkor avatkozott a háborúba, midőn Németország és Ausztria-Magyarország a Duna déli partján már kézzelfogható eredményeket ért el.

Meg kellett fontolni azt is, hogy az entente 1915 szeptemberében Szalonikiben befészkelődött és ott egy keleti hadsereget (Serrail) szervezett, a szerbek közvetlen támogatása végett.

Végül számolni kellett a Balkánon esetleg hamar beköszöntő szigorú téllal is.

Mindezek mérlegelése után, a központi hatalmak elhátározták, hogy Szerbiát minél előbb megtámadják és döntően megverik.

A nehéz, de megtisztelő feladattal az Oroszországban győztes hadvezért, Mackensen német tábornagyot bízták meg, aki a szövetséges hadak körében is a legnagyobb tekintélynek és bizalomnak örvendett. Egy hadseregcsoportot rendeltek alá, azzal az utasítással, hogy a Duna és Száva folyón át, észak-déli főirányban szembe támadja az ellenséget. Ez a hadseregcsoport¹ a Gallwitz tűzértségi tábornok parancsnoksága alatt álló 11. német hadseregből (3 német hadtest) és a Kövess gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt álló 3. hadseregből (VIII., XIX. osztrák-magyar hadtest és XXII. német tartalék hadtest) mint tulajdonképeni lököerőből állott. Ehhez járult még: a 62. osztrák-magyar

¹ Vezérkari főnöke Seeckt német vezérőrnagy volt. (Főhadiszállása: Temesvár.)

gyaloghadosztály (Kaiser altábornagy) a Drina mentén, Sorsich altábornagy csoportja a Száva mentén, Haustein vezérőrnagy népfelkelő dandára a 3. és 11. hadsereg között; a 11. hadseregtől keletre Filöp altábornagy osztrák-magyar csoportja Orsováig és végül a cs. és kir. dunai hajóraj.

Térszín dolgában Mackensen főerői a folyók északi oldalán igen kedvezőtlen, ezzel szemben a szerbek Belgrádnál az elképzelhető legkedvezőbb helyzetben voltak. Ugyanis a magyar part teljesen lapos és fedetlen, részben mocsaras is, ellenben a szerbek dombos, 50 méterig emelkedő térszínen állottak.

Rendes körülmények között a Duna Belgrádnál 600—700 m. széles; a Száva pedig szélesebb, mint a Duna Bécsnél. Esős időszakban ezek a folyók gyakran kiáradnak és a környező vidéket kilométerekre elöntik.

A támadás idejében a Duna és a Száva erősen megáradt. Ehhez társult még a minden év őszen fellépő „Kosava” nevű igen kellemetlen keleti szél. Az ennek következtében jelentkező erős hullámverés útászaikat kemény próbára tette.

Az átkelésnél a 3. hadsereg előnyomulásának vonalai ezek voltak:

A VIII. hadtestnek (Scheuchenstuel tábornagy) egyenesen Belgrádon át, a XXII. német tartalék hadtestnek (Falkenhayn lovassági tábornok) ettől nyugatra mindkét Cigányszigeten át, a XIX. hadtestnek (Trollmann altábornagy) pedig még nyugatabbra Boljevcinél és Kupinovonál kellett a Dunán, illetve a Száván való átkelést kierőszakolnia. Ennek a három hadtestnek gyülekezését a Dunától keletre Mrazek vezérőrnagy népfelkelő dandárának, Belgráddal szemben a Duna nyugati partján Haustein vezérőrnagy népfelkelő dandárának és a XIX. hadtesttől nyugatra Sorsich altábornagy csoportjának kellett fedeznie.

A felvonulás október elején nagyjában bevégeződött.

A főlövés könnyítése végett, a XIX. hadtestnek, a Sorsich csoportnak és a 62. gyaloghadosztály egy részének egy nappal korábban tüntetőleg előre kellett törnie, hogy ezzel az ellenség tartalékjainak főerőink elleni harcbevételét megakadályozzák.

A VIII. hadtest tűzérségének szervezetszerű parancsnoka, egyúttal a Belgrád előtti összes tűzérségnek feje Haam vezérőrnagy volt. Belgrád várának tervezett megtámadása és egyéb körülmények miatt, a VIII. hadtest szervezetszerű tűzérségén kívül, még egy 62 nehéz és közepes lövegből álló tűzértömeget is alája rendeltek.

A XXII. német tartalék hadtestnek és a XIX. osztrák-magyar hadtestnek aránylag sokkal könnyebb feladatokat

kellett megoldaniok, ezért jóval kevesebb nehéz tűzérsséggel látták el őket.

A VIII. hadtest tűzérsségének csoportosítása ez volt:¹

Összesen 137 löveg. Ezek a harcmező térszínalakulásának és az ehhez szabott csapatelosztásnak megfelelően, az említett három tűzérszakaszra voltak felosztva.

A német XXII. tartalék hadtest tűzérssége, mely Belgrád bevételében szintén résztvett, kb. 140 lövegből állott. Nehéz csoportját Schradin ezredes vezette. Ennek a csoportnak volt: 6 nehéz német meredek lövedékpályájú ütege, 1 — 30.5 cm. mozsaras ütege, 1 — 24 cm. mozsaras ütege, 1 — 15 cm. mozsaras ütege, 1 — 15 cm. 99 M. tarackos és 1 — 10.4 cm. 15 M. ágyús ütege, összesen: 40 közepes és nehéz lövege Surčin-Jakovó területén.

Belgrád megtámadásánál még a cs. és kir. dunai hajóraj kb. 50 lövegével is számolni kellett.

Belgrád ellen hatott tehát: a VIII. hadtest egész tűzérssége, a német XXII. tartalék hadtest nehéz tűzércsoportja és a dunai hajóraj tűzérssége, összesen kb. 250 löveg.

A tűzérsségnek, nagy számbeli fölénye ellenére, igen nehéz feladatokat kellett megoldania. Annál nagyobb lelki ismeretességgel kellett tehát felkészülni.

Első feladat az ellenség erődítéseinek és ütegeállításainak pontos megállapítása és felderítése volt. Számos repülőket küldtek ki, s ezeknek fényképfelvételeit külön térképsztyában dolgozták fel. Az ellenség ütegeinek pontos helyét az északi partról háromszögeléssel még ellenőrizték is.

A légi felderítés alapján Belgrád védőrendszeréről ezt a képet lehetett alkotni:

a) A part mentén többszörös drótakadállyal és reteszállásokkal ellátott srappnellálló lövészárók húzódtak. A Száva partján egymás mögött több védőállás volt.

b) Egy ugyanígy megépített védővonal húzódtak a vasúti töltés mellett.

c) Két támaszpont volt kiépítve, melyek mind a Kalimegdan, mind a VI. Vračar erődvonalait oldalozva (hosszszant) pásztázhatják. Ezenkívül számos laktanya és ház szintén védelemre volt berendezve.

d) A Kalimegdanon levő erődítések egy része betonból épült. Ezek, valamint a részben sziklába robbantott kazamaták, továbbá a régi sáncok és várfalak 15 cm. lövedékek ellen védtek.

e) A várostól délre a Topčidersko-brdo, Banovo-brdo és Zeleno-brdon át támaszpontokkal ellátott erődvonal húzódtak.

f) Az akadályok a VI. Vračaron és a Banovo-brdon vol-

¹ (Lásd a táblázatot a 209. oldalon.)

A Dunától keletre lévő tüzérszakasz (Adler ezredes)	Devčić őrnagy tüzérsoportja	1—15 cm. 99 M. tarackos üteg 1 - 15 cm. 14 M. tarackos üteg 1—10.4 cm 15 M. ágyús üteg 1—30.5 cm. 11 M. mozsaras üteg	12 löveg	Pancsovától délre
	Radl alezredes tüzérsoportja	2 — tábori tarackos üteg 2 — hegyi tarackos üteg 2 — 12 cm. 80 M. ágyús üteg	24 löveg	Bárányostól (Ovcsa) délre
	Augste alezredes tüzér- csoportja	2 — hegyi tarackos üteg 2 — 15 cm. 99 M. tarackos üteg	16 löveg	Borcsától délre
	Erlér ezredes tüzér- csoportja	5 — tábori ágyús üteg 4 — hegyi ágyús üteg	36 löveg	Uj- Borcsánál
A Dunától nyugatra lévő tüzér szakasz (Falbrecht ezr.)	Coffin százados tüzérsoportja	1—15 cm. 15 M. ágyús üteg 1—15 cm. 14 M. tarackos üteg 1—12 cm. 80 M. ágyús üteg 1—10.4 cm, 15 M. ágyús üteg	11 löveg	Marienhofnál
	Falbrecht ezredes tüzérsoportja	2 — tábori ágyús üteg 2 — hegyi tarackos üteg	16 löveg	Zimoun előtt
Zimonyi tüzérszakasz (Reif alezredes)	Reif alezredes tüzérsoportja	4—30.5 cm mozsaras üteg 1—42 cm. tarackos üteg (osztrák-magyar) 1—42 cm. tarackos üteg (német) ¹	10 löveg	Zimonytól északra és északkeletre
	Chytil százados tüzér- csoportja	3—18 cm, 80 M. ágyús üteg	12 löveg	Zimonynál

¹ A 11. német hadsereg 5. számú „Berta-ütege“ volt.

tak a legerősebbek és legszélesebbek és több sorban húzódtak a támaszpont körül.

g) Üteggállások a Kalimegdanon, a VI. Vračaron, a Topčidersko-brdon, a Banovo-brdon és a VI. Vračar lejtőjén a temetőnél voltak. A többi jól rejtett üteggállást a repülőök nem tudták felfedezni.

h) A Kalimegdanon, a Topčidersko-brdon és a VI. Vračaron nagyobb fényszórók voltak elhelyezve.

i) A nagy Cigánysziget északi és déli partja mentén rezeszállásokkal ellátott lövészárók húzódtak. Mindkettőt futóárkok kötötték egymáshoz.

k) A vártűzéréség nagyon kevert volt. Korszerű tábori lövegek mellett sok régi mintájú és korszerű mind angol, mind francia nehéz löveg, valamint régebbi rendszerű várloveg állott.

A tűzéréségnek kijutó feladatok igen sokfélék voltak. Legelőbb a kikötőpontokat kellett megtisztogatni. Ezért a parti erődítéseket, a műszakilag megerősített vasúti töltést és az ezek előtt levő akadályokat és oldalozó műveket kellett szétrombolni. Azután a kikötőhelyek mögött, a Kalimegdanon, a VI. Vračaron levő védőműveket, a Nebojsetornyt stb., továbbá mindazokat az ütegeket kellett leküzdeni, melyek magát az áthajózást és a már áthajózott csapatokat veszélyeztették. A hátráblévő ütegeket és támaszpontokat, melyek támadásunkat veszélyeztethették, szintén le kellett gyűrni. Hasonlóképen iparkodni kellett a kikötőhelyekhez vezető menetvonalakat és az ott lévő városrészeket tűzbe fogni, nehogy az ellenség ismét harcba vethesse szétugrasztott osztagait, vagy lövegeit. Azonkívül ajánlatos volt a már átkelt gyalogságnak tűzéréséggel való támogatásáról is gondoskodni, mégpedig a kikötés pillanatától kezdve, a városba való benyomulásig és azon túl a szűkebb hídfő eléréséig.

A közelharcütegeknek csak a tűzroham pillanatában, azaz fényszóróink működésének megkezdésekor volt szabad a lövést megkezdeniök.

A világítási viszonyok (az általános lövőirány délkelet felé volt) délelőtt nem kedveztek a célmegfigyelésnek. Ezért a belövést délután kellett végrehajtani. Másrészt egy délután a belövésre és hatásos tűzre túlkeves volt. Ennek megfelelően a belövést október 5-én délutánra, a hatásos tüzet 6-ra és az áthajózást 7-én éjjelutánra rendelték el.

A tűzéréség részére külön, alaposan megtervezett és teljesen elkülönített távbeszélő hálózatot építettek.

Mivel az ellenség nem szólaltatta meg tűzéréségét és mi a szerb lövegek elhelyezéséről repülő- és kötött léggömb megfigyelésünk ellenére is csak igen keveset tudtunk, egy

álmonitort eresztettünk víznek, hogy az ellenfél tüzérségét lövésre csábítsuk.

Gyalogságunk partra szállását, kb. 500 m-re az ellenségtől, egy páncélozott, géppuskákkal és egy löveggel felszerelt vontatóhajónak kellett volna támogatnia. Ez egyúttal üzö támaszpontul is szolgált volna. Azonban hibás szerkezete miatt nem alkalmazták.

Nem volt könnyű dolog, annyi kísérő körülmény közepette a tüzérségi előkészítés után azonnal meginduló áthajózás időpontját és módját meghatározni. Alapelveül szolgált, hogy az éj folyamán annyi csapatot hajózzunk át, amennyi okvetlenül szükséges ahhoz, hogy ez a legrosszabb sorsra utalt erőnk a következő est beálltáig az ellenséges parton kitarthasson.

A lövészerre vonatkozólag ezt kell megjegyezni:

A gyaloghadosztályok könnyű ütegeit annyi lövészerrel látták el, hogy a partváltás után teljes javadalmazással szállhattak harcba. Ezért az erőszakos támadás kezdetekor 4—5 napi javadalmazással szerelték fel őket. A nehéz ágyúk és tarackok 3, a mozsarak 2 napi javadalmazást kaptak. A Pancsovánál álló nehéz tüzércsoportot, feladatának fontossága miatt, valamivel jobban látták el lövészerrel.

Az egynapi javadalmazás ez volt:

Löveg-nem:	Lövegen-ként lövés:	Löveg-nem:	Lövegen-ként lövés:
Hegyi ágyú	500	15 cm. 80 M. ágyú	300
Hegyi tarack	400	15 cm. 99 M. tarack	250
Tábori ágyú	500	15 cm. 14 M. tarack	250
Tábori tarack	400	18 cm. 80 M. ágyú	150
10·4 cm. 15 M. ágyú	180	24 cm. 98 M. mozsár	80
12 cm. 80 M. ágyú	375	30·5 cm. 11 M. mozsár	100
15 cm. 15 M. ágyú	75	42 cm. L/15 tarack	ismeretlen

Nagyon messzire kalandoznánk, ha a 3. hadseregparancsnokságnak a Dunán és a Száván való átkelésben a tüzérség működését szabályozó irányelveit, a VIII. hadtestparancsnokságnak az erőszakos támadáshoz kiadott tüzter-

vét, továbbá a tűzér-szakasz és tűzercsoportparancsnokok tűzparancsait eredetiben szószerint ismertetnénk. Ezért mindebből csak a legszükségesebbet érintjük. Ezeket az intézkedéseket, melyek nagyjában az első, elméleti részben foglalt alapelveket ölelték fel és természetesen Belgrád különleges esetére voltak alapítva, a hadseregpáncsnokság csak általánosságban fogalmazta meg; a tűzercsoportparancsnokok azonban minden egyes üteg részére a legaprólékosabb részletig kidolgozták.

Ezek szerint az egyes tűzercsoportoknak kiúttalt feladatok ezek voltak (7. melléklet):

Pancsova (Devčić őrnagy): A Samaron, a Miličevbrdon és Liparon levő tűzérség és fényszórók, valamint a VI. Vračaron levő védőművek lerombolása.

Bărănyos (Ovča) — Radl ezredes: A VI. Vračaron levő tűzérség és fényszóró, továbbá a vágóhídnál és a vasúti töltésnél lévő védőművek leküzdése.

Borcsa (Augste alezredes): A partmenti, azaz a vártól délre a vasúti töltés mentén húzódó erődítések lerombolása.

Új-Borcsa (Erler ezredes): Közelharcú célok, a gyalogság támogatása: zavarótűz.

Marienhof (Coffin százados): A Topčidersko-brdon és a Banovo-brdon levő tűzérség és fényszórók leküzdése és a pályaudvarnál levő védőművek lerombolása.

Falbrecht ezredes tűzercsoportja: Közelharcú célok, a gyalogság támogatása; zavarótűz.

Zimony (Reif alezredes): A régi várban (Kalimegdan) az erődítések és a tűzérség, továbbá a partmenti és a vasúti töltésen levő erődítések lerombolása.

Chytil százados tűzercsoportja: A Kalimegdan várfalainak lerombolása.

Schradin ezredes nehéz tűzercsoportjának, mely a XXII. német tartalék hadtestnek volt kiutalva, a nagy Čigányszigeten, a Topčidersko-brdon és a Banovo-brdon levő védőműveket kellett lerombolnia. Ez a tűzercsoport épúgy tudott a VIII. hadtest jobb részének harci területére hatni, mint ahogy ennek a hadtestnek nehéz tűzérsege nagyobbára képes volt a német hadtest harci területére lőni. Ez a lehetőség a szövetségesek tűzérsegeinek hatóképességét jelentősen fokozta.

A legérdekesebb a legnehezebb lövegekkel ellátott tűzercsoport volt, miért is annak tevékenységéről közlünk néhány adatot:

A zimonyi nehéz tűzérszakasz feladata ez volt:

A Kalimegdanban és annak közvetlen közelében mindazoknak a harci állásoknak rombolása, melyek a Kozarszigetről tervezett áthajózásunkat zavarhatnák, mégpedig:

1. A vágóhídhöz vezető vasúti töltésen lévő gyalogsági állások.
2. A keleti arcvonal közelében levő nehéz francia üteg.
3. Az alsó és felső vár keleti arcvonala.
4. A Kalimegdanon levő könnyű, álló (stabil) lövegek.
5. Időnként tüzelő hangar-lövegek.
6. A gyalogsági laktanyában levő könnyű lövegek és géppuskák.
7. A vezérkari épület mögött levő rejtett üteg.
8. Gyalogságunk részére réstörés a keleti arcvonalon.

Rendelkezésre állt: 1 db. 42 cm. osztrák-magyar tarack (a 11. lövés után a tüzelést be kellett szüntetnie), 1 db. 42 cm. német tarack 4 lövéssel, 8 db. 50.5 cm. mozsár és 12 db. 18 cm. 80 M. ágyú, összesen 22 löveg.

Tüzelosztás a lövés első napján: az osztrák-magyar 42 cm. tarack és 2 db. 50.5 cm. mozsár a Kalimegdan keleti arcvonalai és a francia üteg ellen. A német 42 cm. tarack a VI. Vračaron levő védőművek, 12 db. 18 cm. ágyú és 4 db. 50.5 cm. mozsár a töltésen levő állások, 2 db. 50.5 cm. mozsár időnként a vágóhídi üteg ellen. A 18 cm. ütegek időnként a vezérkari épületnél levő üteg, a székesegyháznál és a Moszkvaszállodánál újonnan fellépő ütegek ellen.

Az ütegek tevékenysége: október 5-én délután belövés, október 6-án hatásos lövés, október 7-én 2 óra 30 perctől 2 óra 40 percgig; nappali célok ellen élénk tűzcsapások: 2 óra 40 perctől 5 óráig; a tüzet 500—1000 méterrel tovább délre kell áthelyezni, hogy a partraszállást megkönnyítsék. Napközben hatásos lövés. Október 8-án az összes mozsarak a Kalimegdanra lőnek.

A tüzelés hatása: A vasúti töltés látható részén sok találatot lehet megfigyelni. A vár keleti arcvonalai nagyterjedelmű rombolásokat mutatnak. Rést nem tudtak törni, mert a rendelkezésre álló idő túlrövid volt. A hosszú lövések nem veszttek kárba, mert lövészárkokat és megerősített városrészeket találtak el. A francia üteg fedezékeit szétlőtték, lövegeit leküzdötték. A gyalogsági laktanyát október 6-án pusztították el. A Kalimegdanon levő könnyű tüzéség október 6-án elhallgatott.

A lövések száma: 50.5 cm. 650, ebből kb. 470 a Kalimegdanra; kereken 120 találatot számláltak. Ezenkívül 15 — 42 cm. lövés és 1550 — 18 cm. lövés.

Zsákmány: 35 drb. ósdi lövegcső; 2 drb. 7 cm. korszerű löveg a Kalimegdanon; ugyanott még 5 nehéz angol és francia löveg; 2 francia löveg a Topčideren; 2 drb. 90 cm. fényező és igen sok lövészer.

A folyami hadról ezt kell megjegyezni: A dunai hajórajnak, mely a belgrádi támadást hatásosan támogatta és

főként a „Körös“, „Leitha“, „Temes“, „Inn“, „Enns“ és „Maros“ monitorokból, továbbá néhány órászádból és felfegyverzett gőzösökből állott, ez volt a tűzereje: 13 korszerű 12 cm. hajóágyú, 11 drb. 12 cm. hajótarack, kb. 20 drb. 7 cm. tengerészlöveg és egynéhány 47 mm. gyorstűzelőágyú.

Feladata:

1. Az ellenséges állások lövetése közvetlen közelből, ha a szárazföldi tűzéréség nem lát.

2. Szorult helyzetben levő gyalogságunk megsegítése azzal, hogy

a) a hajók a tüzet magukra terelik,

b) a gyalogságunknak különösen kellemetlen célokat leküzdik.

3. A házakban vagy tornyokban befészkelte lövegek vagy géppuskák közvetlen telitalálattal való megsemmisítése.

4. Tűzéréségünk tűzvezető jeleinek átvétele és továbbítása. Löveghelyesbítések zászlójelzéssel vagy drótnélküli távirón.

Szép példaként említjük meg, hogy a „Körös“ monitor október 8-án 150 m-re közelítette meg a partot és átlöve annak a vasúti töltésnek pereme felett, melyet gyalogságunknak az öldöklő szerb géppuska miatt el kellett hagynia, egy nagy házat rommá lőtt. Gyorstűzzel, egyik találattal a másik után elpusztította a házban levő géppuskákat, melyek derék gyalogságunk előnyomulását mindaddig lehetetlenné tették. Mindez csak néhány perc műve volt s a védő fejezéstelenen menekült.

Mondjunk még egy pár szót a tűzér harcieszközökhöz tartozó fényszórókról is.

Közülök Belgrádnál ezeket alkalmazták: egy-egy 150 cm., 120 cm. és 90 cm. Zimonyban; egy 120 cm. és 90 cm. Pancsován és egy-egy 90 cm. és 55 cm. Huja szigeténél. Ezenkívül minden gyaloghadosztálynak (57. és 59.) 2 drb. 70 cm. fényszórója volt.

Tevékenységük kezdetben a tűzéréség lőtte célok megvilágításában, később az ellenség fényszóróinak és sejtett figyelőinek vakítása volt.

A nagy tűzesetek folytán keletkezett majdnem nappali világosság miatt, a fényszórók teljesértékű munkát nem végezhettek.

Ugyane miatt nem sikerült a kikötőhelyeket sem fényükkel vakítani. Meg kell itt jegyezni, hogy az áthajózás műszaki vezetői gyakran túlságosan érzékenyek voltak. Így ismételtelen előfordult, hogy vizijáróműveink azonnal irányt változtattak, mihelyt ellenséges fénycsóvába kerültek. Ebből ugyanis még nem következett az, hogy az ellenség valóban észre is vette pontonjaink közeledését. Ezt csak az ellenség

tüzelése árulhatta volna el. Igen ügyes volt utászainknak az a fogása, hogy azokkal a pontonokkal, amelyek közel voltak, azonnal a Kalimegdan árnyékába eveztek és ezzel a tűzhatásból menekültek.

*

Belgrádot a „háború kapu“-jának nevezték az ozmánok — mert a Nyugat ellen irányuló háborúikat innen indították. Sok erőszakos támadást ért meg, de valamennyi közül talán a legmerészebb és legtalpraesettebb az 1915 október 6-tól 9-ig végrehajtott támadás volt. Nem csoda, hogy a szerbek, elmúlt idők tapasztalataira támaszkodva, ezt a támadást eleinte „tüntetés“-nek vélték.

Az események így folytak le:

Október 5.: A belövést tervszerűen hajtották végre és az esti szürkület beálltakor befejezték. Az ellenség nem válaszolt; tevékenységét csupán repülőink lövetésére korlátozta. Több elkésve érkezett üteg csak az általános belövés után ment állásba.

Az élénk fényszórás kb. éjfélig tartott; ezalatt Belgrád városa is mély sötétségbe borult. Éjfél után álmonitorunkat útnak indították; az ellenség azonban óvatos volt és nem lőtt.

Október 6.: Mivel délelőtt a látási viszonyok kedvezőtlenek voltak, tűzérsegünk a hatásos lövést 14 órakor kezdte meg. Ennek folyamán a régi várfalakat alaposan rombolta; a vasúti töltést is erősen megrongálta és a város gyárnegyedében, valamint a vasúti állomásnál kiterjedt tüzeket okozott. A szerb tűzérseg csak néhány lövéssel válaszolt.

A kirendelt repülők sem magában Belgrádban, sem a várostól délre nem észleltek mozgást. Ebből arra lehetett következtetni, hogy a szerbeket megleptük.

Október 6-ról 7-re virradó éjjelen: Könnyű ütegeink egész éjjel zavarták a parti erődítéseket, a Kalimegdant és az ellenség ismert ütegeállításait. A szerbek által elhelyezett viziaknákat eltávolították.

2 óra 30 perckor kezdődött egész tűzérsegünk tűzzel való orkászzerű rajtaütése; ugyanakkor valamennyi fényszóró is teljes működésbe fogott. A tűztervnek megfelelően, ütegeink egy része 2 óra 40 perckor 200 méterrel, 2 óra 50 perckor további 200 méterrel előbbre vitte a tüzet a város felé.

Itt még közbe kell iktatnunk, hogy:

A VIII. hadtest betörési helyeként a partnak a Nebojsetoronnytól a négyszögletes toronyig húzódó részét választották ki, és ennek megfelelően állapították meg ezen belül a kikötőhelyeket.

Az első áthajózó lépcsőt 4 zászlóalj alkotta; kettő Zimonyról, kettő tőle délre.

Ezzel a tulajdonképeni támadás megkezdődött. Reggeli 3 órakor, amikor mindkét folyamat egyrészt a fényszórók csóvája, másrészt a sok tűzvész megvilágította, még sehol sem lehetett áthajózótagokat megfigyelni. Csak 4 órakor, tehát egy szívszorongató óra elmúltával tűntek fel az első pontonok a Kalimegdan előtt, ahol pusztító tűzzel fogadták őket. A vitéz és elszánt ellenség — mert az volt a szerb — éppen lélegzethez jutott és ezt az áldatlan órát alaposan kihasználva, gyalogságát, géppuskáit, aknavetőit és fedezékben lévő lövegeit ismét állásba vitte. Sok ponton telitalálat következtében a legénységgel együtt elmerült, mások legénységét géppuskatűz pusztította el; így azután az ár kormány nélkül eldortorta a járóműveket. Sok ember partraszállásnál, kézigránát, vagy aknarobbanás folytán pusztult el. Virradatkor az áthajózást a szerb tűzérség miatt be kellett szüntetni.

Október 7.: Mindent megkíséreltek, hogy a szerb partra tett gyalogságot az északi partról támogassák. Ez azonban sokhelyt, az ellenség állásainak közelsége miatt, nem volt lehetséges. De ott is, ahol mindkét vonal egymástól távolabb volt, a segélynyújtástól el kellett állni, mert a két part között nem lehetett távbeszélő összeköttetést teremteni. Jelekkel sem holdogultak, mert a szerb tűzérség a jelzőállomásokat azonnal tűzzel árasztotta el. Napközben tűzérségünk ismét az ellenség ütegeit vette célba.

A Kalimegdanon és a VI. Vračaron kiválóan elhelyezett ütegek leküzdése nem sikerült; pedig éppen ezek ártottak legsúlyosabban napközben már áthajózott gyalogságunknak. Ezen a monitorok enyhítettek némileg azzal, hogy a tüzet a gyalogságról magukra terelték.

Október 7-ről 8-ra virradó éjjel, a megszakított áthajózást folytatták. Mivel pontonjaink nagyrésze elsüllyedt és sok derék utászunk holtan vagy sebesülten kivált a harcból, az áthajózás a második éjjelen kisebb lépcsőkben és sokkal mérsékeltébb ütemben folyt. Mindkét folyam ismét nagyon jól meg volt világítva és a szerb tűzérség ezúttal is bőségesen arathatott. Különösen a gyalogság fáradozott rajta, hogy partratett csapatainkat a vízbe vesse vissza. Azonban tűzérségünknek időközben sikerült a már átkelt gyalogsággal összeköttetést teremteni, az ellenség kellemetlen ütegeit lefogni és a szerb ellentámadást is korlátozni. Így volt lehetséges, hogy annyi csapat hajózott át, hogy végveszélytől már nem kellett tartani.

Október 8.: A túlsó parton lévő gyalogság és az északi parton álló tűzérség között ismételten megszakadt a kábelösszeköttetés s így délelőtt a kedvezőtlen látási viszonyok miatt, mindennemű tűzértevékenység szünetelt. Csak a

monitorok lőttek jó eredménnyel és több telitalálat, valamint tekintélyes veszteség ellenére is, esig állották az ellenség egyesített tüzét.

Délben a tüzérség teljes erővel folytatta a lövést. Gyalogságunknak végre sikerült a monitorok egyikével érintkezésbe jutnia, s ennek tüzét a Kalimegdanon elhelyezett lövegekre irányítani. Sorsuk ezzel meg volt pecsételve.

Mivel a „Körös“ monitor a vasúti töltésen levő szerb gyalogságot hevesen lőtte, az ellenség ott is engedett és Belgrád bevételé most már eredményesen haladt előre.

A XXII. német tartalékhadtestnek mindkét Cigányszigeten, azután a Topčidersko-brdon és a Banovo-brdon át kellett előremennie. A belövés, a hatásos lövés és a tűzroham ugyanúgy folyt le, mint a VIII. hadtestnél. A német hadtestnek sem sikerült a szerb tüzérség tartós megbénítása, ezért az áthajózás és a tulsó parton való megkapaszkodás ott is igen sok veszteséggel járt. Október 8-án a németek elfoglalták mindkét Cigányszigetet, s ekkor a szigetről a déli parthoz vert mindkét híd is sértetlenül a kezükbe került. Ezzel a további átkelés természetesen jóval könnyebbé vált. Miután a német ütegek a Topčidersko-brdon és a Banovo-brdon levő szerb tüzérséget elhallgattatták, Belgrád bevételének semmi sem állott már útjában.

Október 8-ról 9-re virradó éjjelen már néhány hegyi üteget is átvittek a szerb partra a mieink.

Éjjel körül a várparancsnok — Živković altábornagy — a további küzdelem reménytelenségét belátva, elrendelte Belgrád kiürítését és a megviselt védőcsapatokat a várostól délre emelkedő megerősített magaslatokra vitte vissza.

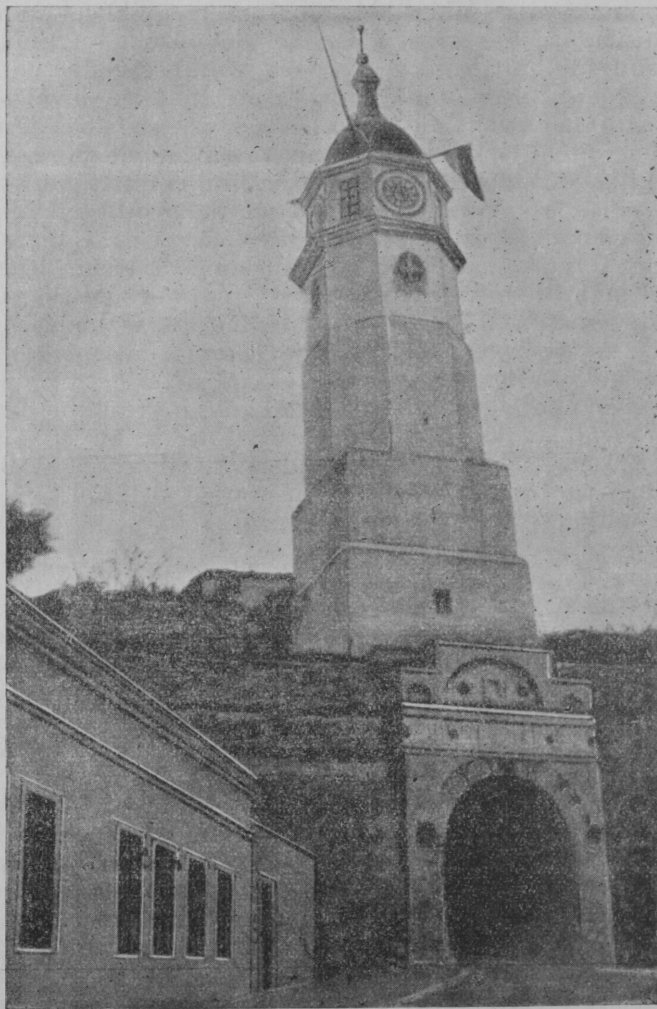
Október 9-én, a kora reggeli órákban a királyi kastélynál vívott rövid harc után, a VIII. osztrák-magyar és XXII. német tartalékhadtest az összeköttetést helyreállította egymás között. Az előretörő járőrök a várat üresen találták.

A szerbek a fővárosukért vívott harcban rengeteg veszteséget szenvedtek, mind halottakban, mind sebesültekben. Foglyokban 1700 főt vesztek és sok hadianyagot is el kellett hagyniok. Kezünkre került 22 korszerű löveg, 55 ósdi lövegcső, nagy mennyiségű lövészer és mindenféle felszerelés.

Délelőtt 10 óra körül Belgrád bevételének jeléül, a kónakon és a Kalimegdan régi óratornyán kitűzték a központi hatalmak zászlóit. Azonban harcászati szempontból a várost csak akkor tekinthettük „biztosan a kezünkben levőnek“, amikor tőle délre hídfőszerű állást foglaltunk, tehát egy nappal később.

A város bevételében résztvevő seregtestek vérben és emberéletben hozott áldozata, hála a nagyszerű előkészítés-

nek és a gyalogság, a tüzérség, az utászok és a monitorok kiváló együttműködésének, tűrhető határok között mozgott. Veszteségünk a cs. és kir. 59. gyaloghadosztálynál 1100 em-

A Kalimegdan óratornya.

ber, az 57. gyaloghadosztálynál kb. 600 ember, a XXII. német tartalékhadtestnél pedig kb. 1000 ember volt.

Ez azonban csak azért volt lehetséges, mert az ellenség tüzérségénél jóval erősebb, kiválóan vezetett, s amennyire

az akkori eszközök megengedték, a hajórajjal és a gyalogsággal jól együttműködő, osztrák-magyar és német ütegekből álló hatalmas tűzértömeg egyengette a támadó útját.

A tűzérségnek, a világháború sok dicsőséges napja közül, a belgrádi mindenkor egyike lesz a legszebbeknek és legtündöklőbbeknek.

*

Ennek a fejezetnek végén szenteljünk még néhány szót a bátor, mindenkor bevált útaszoknak és a derék gyalogságnak is.

A VIII. hadtestnek szervezetszerűleg 4 műszaki százada és 5 hadihídoszlopa volt. A belgrádi átkeléshez még beosztottak: 3 árkász- és 5 útasz-századot, 60 ladikot, 14 dereglyét, 15 motorcsónakot és 6 gőzkompot. Már ezek a számok is mutatják, hogy útaszainkra nagy és nehéz feladatok vártak.

Október 7-én 2 óra 30 perckor kellett volna a támadást megkezdeni. Ekkor azonban egészen váratlan nehézségek támadtak. Ugyanis az első lépcső csapatainak a hajóraszállás helyére való érkezésekor kitért, hogy a járóművek száma nem a zászlóaljnak valódi állománya, hanem a szabványos hadilétszám szerint volt kiszámítva. A zászlóalj azonban sokkal erősebbek voltak, kb. 1000 harcos helyett 1200 volt; soknak 1500 körül járó. néhánynak még ennél is több embere volt. A hajóraszállásra elkészített beosztás tehát nem egyezett a valósággal. A visszamaradtak új beosztásával és eligazításával értékes 20 perc telt el. Ebben utóvégre meg lehetett volna nyugodni. Ellenben az elemek is mintha összeküldtek volna a támadók ellen. Korábbi eszések folytán a Száva estétől kezdve rohamosan áradt és a nagy Hád-szigettől nyugatra levő Dunaágot erősen visszaduzzasztotta, úgy, hogy az útaszoknak ahelyett, hogy az ár támaszta volna őket, a folyam árja ellen kellett küzdeniök. Mindennek betetőzéséül ellenszél is támadt. A rettegett Kosava jelentkezett, habár még nem teljes erejével. Így lett reggel 4 óra. Mikor aztán csapataink a szerb parthoz közeledtek, az ottani fényszórók lassan előre haladó pontonsorainkra egyesítették fénycsóváikat és a védtelen járóműveket valószínűs fényzőnnel árasztották el. Ebbe zúdultak és sisteregtek a szerb tűzérség lövedékei; ebből törtek fel hatalmas függőleges vízoszlopok és súlyedő csónakok, eltűnő pontonok, valamint kormány nélkül az árnak kiszolgáltatott járóművek egészítették ki még harcedzett szemeket is borzalommal eltöltő, megrendítő képpé ezt az éjjeli jelenetet. A becsapódó pokoli tűz ellenére is, a pontonok fölfeljődtek és az elszenvedett nagy veszteséggel nem törődve, a szerb part felé eveztek. Ime — újabb meglepetés! A két folyam áradása a szerbek akadályait elöntötte és a beléjük ütköző

pontonok csak akkor köthettek ki, amikor az árkászokból alkotott rohamjárőrök az akadályokat eltávolították. Ezt viszont aknavetőkkal, puskatűzzel és kézigránatokkal igyekeztek megakadályozni a szerbek.

Ilyen emberfeletti teljesítmények közben útászaink halálosan kimerültek s ezenkívül 14% véres veszteséget szenvedtek. Az anyagi veszteség 40%-ra rugott.

Az átkelés után azonnal megkezdték a hídverést, s a belgrádi hadihídát már október 10-én átadták a forgalomnak. Ez a Száván, a felrobbantott vasúti híd alatt készült: 40 úszóaljon nyugodott és 365 m. hosszú volt. A hadtáphíd, a zimonyi vasúti állomástól a belgrádi Száva-hajóállomásig 3420 m. hosszúságban, főként árterületre épült. Ezen, hadifoglyokkal megerősített négy útásszázad egy teljes hónapig dolgozott.

A gyalogságról szólva, emeljük ki az első fejezetnek azt a részét, amelyben az egész erőszakos átkelés leggyengébb pontjára mutattunk rá és vizsgáljuk meg, hogy ez a válságos pillanat Belgrádnál milyen alakban jelentkezett és milyen kihatással volt?

A gyalogság legelőbb elindult részei, még a partraszállás előtt, állománjuk $\frac{1}{3}$ -át veszítették el halottakban és sebesültekben; majd jóval térden felül érő vízben gázolva kellett előnyomulniok a szerb partig, hogy azután lépésről-lépésre visszaszorítsák az ellenséget a vasúti töltésig.

Ezek a derék harcosok kétségbeejtő helyzetben voltak. Közvetlen előttük a fölényben lévő, vitéz és ádáz ellenség szüntelenül arra törekedett, hogy ismét visszavesse őket a vízbe. Mögöttük az állandóan áradó két folyam mindinkább megsűkítette a keskeny térséget. Azután az idő múltával éhség és szomjúság jelentkezett; senki sem akart a piszkos, gyakran véres folyóvízből inni. Ehhez járult még a hideg és a fenyegető lővőszerhiány. Csődöt mondott minden olyan kísérlet, hogy a túlsó parttal megteremtsek az összeköttetést, mert azokat a pontonokat, melyek közeledni igyekeztek, a szerbek elsüllyesztették.

A vázoltak alapján világos, hogy a harcászati útasításokban rövid józansággal említett „válságos pillanatok“ és „leggyengébb pontok“, a véres valóságban olyan helyzetet teremthetnek, amilyenről különösen hosszabb béke időszakában, helyes fogalmunk alig lehet.

Illő, hogy most kegyelettel áldozunk és fegyvernemkülönbség nélkül, levett kalappal és meghajtott zászlóval emlékezzünk azokról a hősokról, akik annakidején Belgrádnál mindent odaadtak, hogy szövetséges seregeinket dicsőséghez és győzelemhez segítsék.

C) *Megjegyzések a tűzérsegről.*

Belgrád bevétele szembetámadással az erősen megduzadt Dunán és Száván át a harcban edzett, vitéz és még hozzá adáz védő és erősen kiépített, rendkívül kedvező fekvésű állásai ellen, határozottan a katonai tudás fényes teljesítménye volt. Négy nap alatt elfoglalták Belgrádot a szövetségesek. Joggal állítható, hogy ez az átkelés az előkészületek és a végrehajtás dolgában a legszebb, egyúttal azonban a hadtörténelemben valaha följegyzett legnehezebb erőszakos átkelésekhez tartozik.

Itt a tűzérsegnek alaposan ki kellett vennie részét, s ezt becsületesen meg is tette.

Különösen a 3. hadseregnek kellett súlyos nehézségeket áthidalnia és ezeken belül viszont a VIII. hadtestnek, melynek közvetlenül kellett Belgrádot megrohannia. Így tehát a VIII. hadtest tűzérsege volt az, amelyre ebben az óriási küzdelemben a főszerep hárult.

Az átkelés kierőszakolása észak-déli irányban, az előbbi fejezetben vázolt térszínviszonyok miatt, rendkívül kedvezőtlen volt. Az ellenség minden mozdulatunkat megfigyelhette és tűzérsegével legalább is zavarhatta. A szerb part a felrobbantott vasúti hídtól a folyamár irányában teljesen meredek volt. A Kalimegdan hátán épült várfalak és a part mentén húzódó vasúti töltés mintha csak védelemre lettek volna teremtve. Közvetlenül a töltés mögött a térszín a város irányában emelkedik; az itt épült házak ablakiból a szerbek, a vasúti töltés felett ellőve, az egész folyamon uralkodtak.

A tűzérsegre hárult feladatok sokoldalúsága nemcsak nagymennyiségű löveget kívánt, hanem a legkülönfélébb lövegfajtát és öblöt is. Valóban alkalmazásra is került minden lövegem 42 cm-től 47 mm-ig.

Ezeknek a lövegeknek a térszínen való elhelyezése rendkívül nehéz volt. A sok mocsaras terület miatt, az ütegeket könnyebben járható térszínszakaszokon kellett elhelyezni és gyakran zsúfoltan felállítani. A térszín alakulása és a folyamok iránya következtében, a legtöbb lövegnek — a fennálló tűzeralapelveknek ellentmondóan — a hatásos lövőtávolság felső határán kellett a lövést elkezdenie.

Különös nehézségek előtt állott a tűzérseg a lövés megfigyelését illetőleg. Csak a közvetlenül vele szemben és egy magasságban lévő célokat lehetett ütegtávolságból megfigyelnie. A többi cél megfigyelésére hosszas előkészületek voltak szükségesek; ezek fáradságos és időrabló szemrevételezt kívántak, továbbá segédmegfigyelők felállítását és hosszú távbeszélővonalak építését követelték meg. Ez magától érthe-

tően lényegesen megnehezítette a tűzvezetést, mely valóban hol az egyik, hol a másik tűzcsoporthnál rövidebb vagy hosszabb időre megszakadt.

Az ütegek éjjel foglalták el állásukat. Az ütegállásokban és környékükön szükséges munkálatokat, légi megfigyelés ellen gondosan rejtőzve hajtották végre. Egyéb óvatossági rendszabályokhoz is folyamodtak; így a szekerek zörögését tompították, a munkálatokat ellenséges fényszóróvilágítás ellen rejtették stb.

Mivel a szerb tűzérség semmi áron sem akarta elárulni magát, leküzdése nem volt könnyű dolog: ennek további következménye az volt, hogy gyalogságunkat csak nehezen támogathattuk.

A rendelkezésre álló adatokból nem világlik ki eléggé, hogy gyalogságunk elkésett áthajzásáról miért nem értesítették a tűzértséget? Miért vitték tehát ütegeink kelleténél korábban előre tüzüket? Így könnyen érthető, hogy a vasidegeket is megőrlő hatalmas tűzroham sokat veszített pusztító hatásából.

Hogy az áthajzás, habár óriási veszteségek árán, mégis sikerült, elsősorban gyalogságunk és útásaink érdeme.

A hadseregpáncsnokság elrendelte ugyan az oldalozó tűz bőséges alkalmazását, de kellő mértékben mégsem alkalmazták. Így például a szerb parti ütegeket nagyobbrészt csak szembe lötték, jöllehet oldalozó pásztázásuk részint Zimony felől a keleti partrész ellen, részint a Belgrádtól északra fekvő területre a nyugati partrész ellen, jóval előnyösebb lett volna. A lövegek csekély oldalszórása folytán, 100 lövés közül legalább 10—15 találat volt várható a keskeny vasúti töltésen. Ezenkívül a lövések bizonyos százaléka az elől elhelyezett akadályokra és a hátul fekvő házakra esett volna. Ilyen körülmények között az ellenségnek nem maradt volna ideje, hogy tűzrohamunk után idegeit ismét rendbe szedje, gyülekezzen, lövegeit ismét előrehúzza, stb.

A Kalimegdanon ügyesen elhelyezett közelreható lövegeket és géppuskákat is könnyebben érhattük volna el. Ugyanis külön erre a célra kiválasztott lövegeket egészen elől, az első gyalogsági vonalba kellett volna beépíteni. Ezek azután csak az utolsó pillanatban kezdték volna meg a lövést és közvetlen réstalálattal kis távolságról (500—800 m) szétrombolták volna a szerbek közelharci berendezéseit.

Az áthajzótagokat is el kellett volna látni fényjelzőtöltényekkel, hogy a támogatásukra kirendelt ütegeket mindenkor helyzetükről idejében értesíthessék.

A szerb tűzérség lekiüzdése, a már előbb ismertett okoknál fogva, rendkívül nehéz volt. Éppen ezért meg kellett

volna kísérlni, hogy szemeitől megfosszák, vagyis hogy megfigyelőit ártalmatlanná tegyék. Mivel a megfigyelés csakis aránylag magasabban fekvő helyekről lehetett hasznalható, érdemes lett volna több üteget evvel a fontos feladattal megbízni. Ezek a magasabban fekvő házakat, tornyokat stb. tűzbe fogták és ezzel az ellenség figyelőit elűzték, vagy legalább is munkájukban érezhetően zavarták volna. Már ennek a feladatnak részleges megoldása is meg hozta volna a hasznát. A város azon pontjainak megállapítása, ahonnan az egész folyammedret a nagy Hadisziget, a Kosara sziget és a szerb part között át lehetett tekinteni, a többhónapos előkészület közben talán mégis lehetséges lett volna.

A szerb parton történt hídfőállásszerű befészkelődésig a VIII. hadtest 800 nehéz bombát, 9600 közepesöblű és 14.000 könnyű tűzér lövedéket tüzelt el. A vasúti állomástól vasúti állomásig számított kb. 4 km. hosszú szemközt levő célvonalra vonatkoztatva, 5 m-ként egy bomba, 0.40 m-ként egy közepes és 0.28 m-ként egy könnyű tűzér lövedék esett volna; ez egészen elfogadható tűzsűrűségnek mondható. Egy lövegre 25.5 m ellenséges arcvonalt jutott; a megoldandó nehézség feladatokkal számolva, semmiképen sem túlhatalmas erőkifejtés: ezen még a nehéz és legnehezebb ütegek is csak részben tudtak javítani. Ezeknél a fontolgatásoknál a tűzér ségnek a mélységbe való hatása (arcvonal mögötti célok, zavarótűz, stb.) az erre vonatkozó adatok hiányában mérle gelés tárgya nem lehetett.

A tűzéréség hatása különösen Belgrád északi részében, a régi várban és a vasúti töltésen igen jónak bizonyult; ámbár, mint előrelátható volt, a lövetés messze kitűzött céljait csak részben érte el. Mindenesetre túlsokat vártak a tűzéréségtől a rendelkezésre álló rövid idő alatt: a rombolás legyen tökéletes, az ellenség lövegei és fényszórói váljanak harcképtelenné, továbbá a betörés helyén és mögötte még oly rövid vonal se maradjon romboló hatás nélkül. Ezenkívül még a kikötőberendezések, a víziharceszközök stb. rombolását is követelték.

A szerbek csak gyengén válaszoltak tüzelésünkre, ami szerény felszerelésük miatt érthető. Hiszen mindössze 75 lövegük volt, ebből határozottan nehéz csak 8 drb. (lásd *D*) fejezetet).

Hogy fogalmat alkossunk róla, miként növekedett idők folyamán a fegyverek hatása, szemléltetés céljából bemutattunk egy példát Jenő herceg átkeléséről. Akkor, 1717-ben, az első áthajózólépcsővel átvittek 27 zászlóaljat, 24 gránátos századot, 500 lovas és 50 löveget. A mi átkelésünknel, tehát 200 évvel később, mindössze 14½ gyöngö század volt az az

erő, amely az áthajózás első éjszakáján a szerb parton képes volt megkapaszkodni.

Végül még néhány szót lövegeinkről.

Akkori korszerű 15. M. lövegünk 1915 októberében még gyermekbetegségben szenvedett. Így például az én ütegemnek (15 M. 10.4 cm. ágyú) nem voltak tartalék-ütőszegei. Október 8-án dél felé, tehát akkor, amidőn Belgrád tűzér szempontból már le volt küzdve, mindkét ágyúmnál (ütegem 2 löveges volt) eltört az ütőszeg s ezzel harcraképtelenné váltam. Hogy a „nehéz eset” mindennemű bürokratikus elintézésének elejét vegyem, ágyúmüvesemet azonnal Skodához küldtem Pilsenbe, új ütőszegekért. Továbbá az üteg csak gránátokkal volt felszerelve, melyeknek robbanófellege $\frac{3}{4}$ részben hamuszínű volt és csak $\frac{1}{4}$ részben fehér. Mivel azonban ágyúim, mint örömmel üdvözölt „messzehordók”, csak 8 kilométeren túl kaptak alkalmazást, a megfigyelés rendkívül nehéz volt. Viszont a 40-szeres Zeiss-kettőtávcső kiválóan bizonyult. Egy alkalommal Kragujevac közelében, tiszta levegőben, 16 km. távolságra pontosan megfigyelhettem, miként dolgoznak szerb parasztok egy hátsó védőálláson.

A testvérlöveg, a 15 cm. 15 M. ágyú, Belgrádnál az egyedi, már a 2-ik lövésnél csőrobbanás áldozata lett. A 80 M. és 99 M. anyag kissé nehézkes volt és tűzgyorsaság dolgában az új időkben már nem állta meg a helyét. Ezek a jelenségek azonban különösen Belgrádnál nem számítottak, úgy, hogy a régi anyag becsületesen hangoztathatta „hattyúdalát”. Utoljára hallatta akkor tömegben (44 löveg) érces, parancsoló szavát.

D) Mit jelent a szerb vezérkar?

Belgrád védője és várparancsnoka Živković altábornagy volt; 20 zászlóalj, 2 lovas század és 75 löveg volt alárendelve.

Ez az erő az első pillanatban ugyan elég kevésnek látszik, de ne feledjük, hogy a szerbek akkor már két balkáni háborún és a világháború első évén estek túl, s emberben és anyagban egyaránt nagy veszteségük lehetett.

A tűzéréség 24 drb. 75 mm. gyorstüzelőágyúból, 24 drb. 80 mm. várlövegből (Positionsgeschütz), 4 drb. 120 mm. tarackból, 2 drb. 150 mm. tarackból és 4 drb. légvédelmi ágyúból állott. Idegen lövegek voltak: 2 drb. 150 mm. orosz, 3 drb. 140 mm. francia partilöveg és 2 drb. 75 mm. orosz gyorstüzelőágyú, valamennyi beépítve. Továbbá a várhoz tartozott még 8 drb. 220 mm. angol ostromágyú és 2 drb. 57 mm. orosz páncceloságyú.

Október 5-éről a szerb vezérkari mű ezt írja: szokatlanul nagy tevékenység észlelhető az I. hadsereg arcvonalán. Az ellenség felülvizsgálta tűzérési lövőelemeit valamennyi öböl nagysággal; 42 cm. lövegeket is észleltek. Kisebb csapatrészek és vonalak közeledését állapították meg Zimony felé.

Október 6.: 7 órától kezdve az ellenséges tűzérés a vár területét, a Topčider brdot, Čukariát, a topčideri vasúti állomást, a Topčider-folyó mélyvédeseit, a Banovo-brdot, mindkét Cigányszigetet, a Karaburut, a Velki-Vračart a Huja-szigetet, a Duna és Száva partmenti állásait, végül magát Belgrádot lőtte. Összesen mintegy 4000 nagyobbára nehéz lövedék hullott reánk. Tűzérésünk nem felelt. Mindez azt mutatta, mintha az ellenség ettől a vállalkozásától tűzérésünk kihívását remélte volna, hogy azután nehéz lövegeivel romboló tüzet kezdjen.

Október 7.: Igen erős tűzérési előkészítés után, melynek során rengeteg mennviségű lövedéket lőttek állásainkra nehéz és tábori lövegekből is, az ellenséges csapatok nagyszámú pontonon a Dunán a Nebojsetoronynál, és a Dunaparton, a Száván pedig a Cigánysziget alsó részén átkeltek. 3 óráig az összes távbeszélővonalak elromlottak, úgyhogy csakis küldöncök útján lehetett az összeköttetést fenntartani a csapatokkal. Az ellenségnek sikerült kb. egy zászlóaljjal a nagy Cigányszigetre előnyomulnia, a további erősítéseket azonban tűzérésünk távoltartotta. 4 óra 20 perckor kezdődött az ellenség partraszállása a Dunaparton. Mindössze kb. 3 zászlóalj kelt át; a további partraszállást tűzérésünk megakadályozta.

Egy ellenséges osztag kivételével, mely a Nebojsetoronvtól nyugatra kötött ki és melyet azonnal megsemmisítettünk, erősítéseink nem voltak képesek az ellenséget visszavetni.

A belgrádi várparancsnok jól látta, hogy az ellenség átkelőhelyeihez kirendelt erősítések nem lesznek elegendők az ellenségnek partunkról való elűzéséhez. Miután október 7-én reggelig a vár összes tartalékai kimerültek, Živković altábornagy a hadsereg főparancsnokságától sürgős megerősítést kért.

Az ellenség igen erős tűzérésének sikerült a mi egész nehéz tűzérésünket elhallgattatnia.

Az osztrák monitorok 15 óraker váratlanul Zimonyról a Duna keleti ágába jöttek, az alsó várig, és gyors oldalozó tüzet kezdettek: ez csapatainknak erős veszteséget okozott és a támadás megszüntetésére kényszerített bennünket. A veszteség, különösen tisztékben, óriási volt. A legénység kezdett ingadozni.

A sötétség beálltával az ellenség újból folytatta csapatainak megszakított áthajózását és sikerült virradatig 13½ századnyi friss erőt partra szállítania. Sok lövészert is átszállítottak.

A Cigányszigetről visszatért csapatok állapota nagyon zilált volt és erkölcsi erejük az ellenséges tűzéréség hatása következtében jelentősen süllyedt.

Eddig 70 osztrákot és 18 németet fogtunk el.

Október 8.: A kedvezőtlen világítás az ellenségnek nem engedte meg, hogy tűzéréségének egész erejét kifejtse. Ezért monitorai, kora reggeltől kezdve, a nagy Hadisziget és a Karaula-Borčenél levő komphely között cirkáltak. Eközben szembe és oldalozva folyton lőtték állásainkat és a város szélén megszállt házakat. Emiatt csapataink az ellenség áthajózott részeit nem tudták döntően megtámadni. Dél felé az ellenség tűzérésége ismét teljes erejével avatkozott a harcba. Ezalatt a monitorai a Száva déli partján lévő csapatokkal az összeköttetést igyekeztek helyreállítani. Ezeknek kellett volna ugyanis a Kalimegdanon lévő lövegeink ellen irányzott 50.5 cm. mozsarak lövéseit megfigyelni. Ezek a lövegeink nagyon hamar harcra képtelenné váltak.

Az ellenségnek a Dunapartra irányított erős tüze ottani csapataink erkölcsi állapotát megingatta, ellenállását azonban még nem törte meg. De amikor egy monitor az állás előtti házakat pontos tűzzel szétrombolta, csapataink ezt a vonalat kiürítették. Ezzel a vár-szakaszon az ellenség előnyére dőlt el a kétnapos válság.

Az ellenség eddig kb. 20.000 lövést tett; a legpontosabban lőtt, összes távbeszélővonalainkat megrongálta és sok védőárkot betemetett. A szerb parton erélyes ellentámadásaink miatt nem tarthatta volna magát, ha a két tűzéréség között mind minőségileg, mind mennyiségileg nem lett volna olyan nagy a különbség.

Heves utcai harcok után az ellenségnek sikerült 18 óra-
kor a Dušan-cár utcáig előnyomulnia; ott torlaszokat emelt és a 8.-ról 9.-re virradó éjjelt ott töltötte.

Belgrád várparancsnoka *október 9-én* 2 óra 30 perckor ezt a parancsot adta ki:

„Csapatainkat a belgrádi arcvonalon és a Banovo-brdon levő határállásokból kiszorították és most a Velki—Vračar—Dedinje—Majur—Petlovo-brdo—Železnik—Ostružnica vonalon gyülekeznek. Az ellenség éle Zarkovoban, a Topčider-brdon és Belgrádban van.“ Stb.

Egy ellenség sem lett volna képes, dicsőséges tűzéréségünknek és a győzelemhez szokott német tűzérékeknek fénye-

sebb bizonyítványt kiállítani, mint a szerbek 1915 októberében.

*

Azóta egy negyedévszázad múlt el és Belgrádnál sok víz folyt le. Európa arculata is alapjaiban megváltozott, nem kevésbé az emberek gondolkodásmódja.

„Après avoir fait la paix on est heureux de pouvoir faire l'amitié!”

Lončarević-Syposs Nándor

FORRÁSMUNKÁK:

1. *Edmund von Glaise-Horstenau*: Österreich-Ungarns letzter Krieg, 1914—1918,
  2. *vitéz Nagy Vilmos*: A cs. és kir. 3. hadsereg átkelése a Dunán és Belgrád elfoglalása, (Hadtörténelmi Közlemények: 1926. évf. 301. és k. II.),
  3. *Riedl Lajos*: A tüzérség alkalmazása erőszakos folyamátkelésnél,
  4. *Hugó Kerchmarve*: Ehrenbuch unserer Artillerie,
  5. *Georg Bruchmüller*: Die deutsche Artillerie in den Durchbruchschlachten des Weltkrieges,
  6. *Jacobi Ágost*: A magyar műszaki parancsnokságok, csapatok és alakulatok a világháborúban,
  7. Feldakten des k. u. k. 3. Armeekommandos u. des k. u. k. VIII. Korpskommandos,
  8. Serbisches Generalstabswerk. —
-